

Semmelweis Egyetem Budapest, Fogorvostudományi Kar,
Fogpótlástani Klinika, Budapest

Adatok a magyar–szlovák határ mentén élő magyar populáció fogászati félelem- és szorongás-értékeiről

Tájékozódó vizsgálat

DR. GÓTAI LAURA, DR. BECK ANITA, NARTEY DÁVID WILLIAM, DR. PESEINÉ MOLNÁR ANETT,
LIPPMANN ANNA LUISE, DR. FEJÉRDY PÁL, DR. HERMANN PÉTER, DR. FÁBIÁN TIBOR KÁROLY

Korábbi adatok szerint az Erdélyben (Partiumban) élő magyar populáció fogászati élelem-értéke magasabb az anyaországban élő nemzetiség (egyébként szintén magas) értékeinél. Ugyanakkor nem tudjuk, hogy ez a határon túl élő magyarságot *általában* jellemző tendenciából vagy *helyi* tényezőkből adódik-e. A szerzők célja volt, hogy megvizsgálják a magyar–szlovák határ mentén élő magyar anyanyelvű populáció félelem-értékeit, és abból következtetéseket levonni a kisebbségi lét fogászati félelemre gyakorolt hatásáról. Összesen 201 főt vizsgáltak, ebből a magyarországi Somoskő lakosa 144 fő, a szlovákiai Somoskő lakosai 57 fő, 90 ffi, 111 nő; kor: 8–83 év, átlagban 44±16 év. Módszereik: szociológiai-demográfiai adatlap, fogászati félelem és szorongás kérdőívek (DAS, DAQ, DASQ, DFS, DBS, Háttér, STAI-S, STAI-T). A mérőskálák átlagos pontértéke a korábbi magyarországi értékekhez hasonló, és alacsonyabb az Erdélyben (Partiumban) mért értékekénél: DAS: 10.34 ±3,54; DAQ: 2.3 ±1,15; DASQ: 12,58 ±4,55; DFS: 40.37±15,67; DBS: 32,89 ±12,94; Háttér: 2,87 ±3,56; STAI-S: 39,51 ±10,68; STAI-T 41,65 ±9,08. Jelen mérésben a határ túlsó oldalán (Szlovákiában) élők értékei minden skálán alacsonyabbak a határon innen élők értékeinél, a különbség DAS, DAQ, DASQ és DFS skáláknál szignifikáns ($p<0,05$). Mérésük alapján úgy tűnik, a kisebbségi lét *önmagában* nem jár a fogászati félelem- vagy a szorongásszint *szükségyszerű* emelkedésével.

Kulcsszavak: fogászati félelem, határon túli magyarság, kisebbségi lét, szorongás

Bevezetés

A hazai populáció fogászati félelem-értéke korábbi méréseinkben lényegesen magasabbnak adódott a nyugat-európai illetve észak-amerikai értékekhez képest [4, 5, 8]. A Romániában élő magyar populációval kapcsolatos mérésünk adatai arra utaltak, hogy a határon túl élő magyar populáció fogászati félelem értéke még az anyaországinál is lényegesen magasabb [13].

Problémafelvetés

Korábbi erdélyi (partiumi) vizsgálatok arra utaltak, hogy a határon túli magyarság fogászati félelem-értéke lényegesen, szorongásra való hajlama pedig mérsékelten magasabb az anyaországban élő populációhoz képest [13]. A vizsgálat alapján nem volt azonban eldönthető, hogy ez a jelenség általában a kisebbségi létből (pl. hátrányos helyzet, fokozott pszichoszociális nyomás stb.) mintegy „törvényszerűen” adódik-e vagy csak a vizsgált populációra jellemző „helyi sajátosság” [13]. Ezért cél-

szerűnek látszik megvizsgálni más környező országban élő magyar kisebbségek fogászati félelem- és szorongás- értékeit.

Vizsgálati alanyok és módszerek

A vizsgálatban egy, a trianoni békeszerződés által kettévágott határ menti falu határon inneni és határon túli magyar ajkú lakosainak értékeit vettük fel. A mérésben 201 fő vett részt, mindannyian az egykor egy falut alkotó terület lakosai. Közülük 144 fő *somoskői* lakos, magyar állampolgár, és a határ innenső oldalán él. Ötvenhét fő *somoskői* lakos, szlovák állampolgár, a határ túlsó oldalán él, anyanyelve magyar, folyékonyan beszél magyarul. A magyarországi oldalon élő alanyok közül 65 ffi, 79 nő, koruk 8–83 között volt, az átlagéletkor 43 év ± 19 év. A szlovák oldalon élő alanyok közül 26 ffi, 31 nő, koruk 19–70 közötti, átlagéletkoruk 44 év ± 12 év. Az alanyok anonimitásuk megőrzése mellett, önként vettek részt a vizsgálatban, miután annak módjáról és céljáról pontos tájékoztatást kaptak [19, 20]. A vizsgálat kizáró-

lag a Magyar Köztársaság területén zajlott, a magyar és a szlovák oldalon élő alanyok egyaránt egy, a magyar oldalon felállított kérdőívben töltötték ki a kérdőívet. A vizsgálatot a Semmelweis Egyetem Regionális, Intézményi és Kutatásaitikai Bizottsága jóváhagyta (TUKEB 89/2008).

Az alanyok szociológiai-demográfiai adatait (nem, kor, családi állapot, állampolgárság) adatgyűjtő lapon rögzítettük. A fogászati félelem-értékeket a Dental Anxiety Scale (DAS [2, 3]) a Dental Anxiety Question (DAQ [15]) valamint a Dental Fear Survey (DFS [11, 12]) magyar nyelvű változataival [6, 7] mértük. Egy, a DAS és a DAQ skálák összevonásával létrehozott kombinált fogászati félelem-skálát (DASQ) [1] is alkalmaztunk. Előbbiek mellett Háttér Skála („Háttér” [4, 5]) segítségével mértük az alanyok elképzelését a környezetükben élők fogászati félelem-szintjéről. A Dental Beliefs Survey (DBS [14]) magyar verziójával [9] vizsgáltuk az alanyok fogorvos-beteg kapcsolatról alkotott véleményét is. A Spielberger-féle szorongáskála (Spielberger's State and Trait Anxiety Inventory; STAI-S és STAI-T változatai [18]) magyar verziójának [16, 17] segítségével mértük az alanyok állapoti (STAI-S) és alkati (STAI-T) szorongás-szintjét is.

Az adatokat „Statistica 8” (Stat Soft, USA) típusú szoftverrel dolgoztuk fel. Az elemzéshez Chronbach alfa és Pearson korrelációsérték-meghatározást, valamint egyirányú varianciaanalízist (egyirányú ANOVA, kétmintás t-próba) végeztünk. A minimálisan elvárt szignifikanciaszintet $p \leq 0.05$ értéknél jelöltük meg.

Eredmények

Az egyes kérdőívek Chronbach alfa értékeit az *I. táblázat* foglalja össze. Az egy kérdésből álló DAQ és a nem minden rész kérdés megválaszolását „elváro” Háttérskálák esetén a Chronbach alfa érték nem értelmezhető, ezért a táblázat ezeket nem tartalmazza. Mint látható, az értékek magasak, és megfelelnek a korábbi hazai adatoknak [4, 5, 8]. Ez arra utal, hogy mind az alkalmazott kérdőívek, mind az alanyok együttműködése megfelelő volt a mérés során.

A kérdőívek egymás közötti Pearson-korrelációit a *II. táblázat* mutatja. Mint látható, a fogászati félelem kérdőívek (DAS, DAQ, DASQ, DFS) egymás közötti korrelációi a korábbi mérésekben megszokotthoz [4, 5, 8, 9] képest kissé alacsonyabbak, de még mindig meghaladják a szorongáskálák között mérhető korrelációs értéket. Feltűnően alacsony viszont a DBS skála korrelációja a fogászati félelem-skálákkal, illetve a fogászati skálák (fogászati félelem-skálák és a fogorvos-beteg viszonyt elemző DBS) korrelációja a szorongáskálákkal.

III. táblázat az egyes kérdőívek átlagos pontszámát mutatja a teljes mintán, valamint vizsgálati csoport, nem, korcsoport és családi állapot szerinti bontásban. A fogászati félelem-skálák (DAS, DAQ, DASQ, DFS) és szorongáskálák (STAI-S, STAI-T) értéke nagyjából megfelel a magyarországi korábbi mérési értékeknek [4, 5, 8, 9], bár a STAI-S érték kissé emelkedett a határon inneni populációnál. A DBS érték mindkét populációnál, a Háttérskála-érték pedig a határon inneni populációnál a szokásosnál [4, 5, 9] magasabb értéket mutat.

I. táblázat

Az alkalmazott kérdőívek Chronbach alfa-értéke (n = 201)

DAS	DASQ	DFS	DBS	STAI-S	STAI-T
0,883	0,906	0,957	0,845	0,903	0,857

Rövidítések: DAS: Dental Anxiety Scale; DASQ: DAS+Dental Anxiety Question; DFS: Dental Fear Survey; DBS: Dental Beliefs Survey; STAI-S: Spielberger's Anxiety Scale State Version; STAI-T: Spielberger's Anxiety Scale Trait Version

II. táblázat

Az alkalmazott kérdőívek Pearson-korrelációi (n = 201; p ≤ 0,05)

	DAS	DAQ	DASQ	DFS	HÁTT	DBS	STAI-S	STAI-T
DAS	–							
DAQ	0,74	–						
DASQ	0,91	0,82	–					
DFS	0,70	0,79	0,78	–				
HÁTT	-0,04	-0,03	-0,04	-0,03	–			
DBS	0,20	0,14	0,18	0,16	-0,07	–		
STAI-S	0,18	0,12	0,16	0,22	-0,06	0,10	–	
STAI-T	0,26	0,19	0,24	0,29	-0,08	0,17	0,61	–

Rövidítések: DAS: Dental Anxiety Scale; DAQ: Dental Anxiety Question; DASQ: DAS+DAQ; DFS: Dental Fear Survey; Hátt: Háttér Skála; DBS: Dental Beliefs Survey; STAI-S: Spielberger's Anxiety Scale State Version; STAI-T: Spielberger's Anxiety Scale Trait Version

A határon inneni populáció értékei minden skálán magasabbak a határon túli populáció megfelelő értékeinél a különbség matematikai értelemben is szignifikáns a DAS, DAQ, DASQ, DFS skálák esetében (kétmintás t-próba, $p < 0.05$). A nők fogászati félelem- és Háttérskála-értékei magasabbak a férfiakénál, a DBS és a szorongásskálák esetében azonban értékeik alacsonyabbak. A nemek közötti különbség matematikai értelemben egyetlen skála esetén sem szignifikáns (kétmintás t-próba). Életkor vonatkozásában úgy tűnik, hogy a 20 éves

tet, amely az özvegyeknél a legmagasabb. Érdekes az is, hogy a legalacsonyabb fogászati félelem-értéket az elváltak mutatták. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ebben a mérésben, matematikai értelemben a családi állapot nem bizonyult szignifikáns tényezőnek egyetlen skála esetén sem (egyirányú ANOVA). Az elvárt szignifikancia-szintet mindössze a DAQ közelítette meg ($p = 0,053$, egyirányú ANOVA), a többi skála esetében még „tendenciáról” sem beszélhetünk.

A IV. és V. táblázatban a DFS skála részkérdései-

III. táblázat

A vizsgált alanyok fogászatifélelem- és szorongásértékei
(átlag \pm szórás; $n=201$; átlagéletkor: 44 ± 16 , „Hat. innen/túl” = határon innen/túl)

	DAS	DAQ	DASQ	DFS	DBS	Hátt	STAI-S	STAI-T
Hat. innen ($n=144$)	10,69 $\pm 3,64$	2,43 $\pm 1,13$	13,02 $\pm 4,64$	42,04 $\pm 15,81$	33 $\pm 13,97$	3,03 $\pm 4,17$	40,17 $\pm 11,07$	41,79 $\pm 8,84$
Hat. túl ($n=57$)	93,46 $\pm 3,14$	2 $\pm 1,14$	11,45 $\pm 4,15$	36,17 $\pm 14,60$	32,58 $\pm 9,99$	2,46 $\pm 0,88$	37,84 $\pm 9,44$	41,31 $\pm 9,00$
Férfiak ($n=91$)	10,14 $\pm 3,36$	2,28 $\pm 1,10$	12,53 $\pm 4,26$	39,27 $\pm 14,24$	33,97 $\pm 9,78$	2,52 $\pm 0,77$	40,26 $\pm 10,92$	41,92 $\pm 9,28$
Nők ($n=110$)	10,50 $\pm 3,69$	2,32 $\pm 1,19$	12,61 $\pm 4,80$	41,29 $\pm 16,67$	31,99 $\pm 15,04$	3,16 $\pm 4,76$	38,89 $\pm 10,46$	41,43 $\pm 8,27$
0–20 éves ($n=19$)	10,63 $\pm 3,94$	2,68 $\pm 1,29$	13,31 $\pm 5,14$	44,33 $\pm 19,25$	25,64 $\pm 26,29$	2,61 $\pm 0,74$	37,52 $\pm 10,28$	39,52 $\pm 8,44$
21–40 éves ($n=63$)	10,22 $\pm 3,48$	2,54 $\pm 1,16$	12,12 $\pm 4,62$	40,33 $\pm 15,46$	35,31 $\pm 10,98$	2,69 $\pm 0,62$	39,09 $\pm 10,69$	41,82 $\pm 8,20$
41–60 éves ($n=77$)	10,35 $\pm 3,44$	2,28 $\pm 1,14$	12,61 $\pm 4,33$	39,19 $\pm 14,52$	33,42 $\pm 9,92$	3,25 $\pm 5,68$	39,49 $\pm 11,00$	41,28 $\pm 9,90$
61– éves ($n=42$)	10,38 $\pm 3,73$	2,26 $\pm 1,10$	12,88 $\pm 4,67$	40,80 $\pm 16,84$	31,55 10,60	2,57 $\pm 0,89$	41,07 $\pm 10,33$	43,04 $\pm 8,75$
Házias ($n=121$)	10,74 $\pm 3,45$	2,44 $\pm 1,13$	13,09 $\pm 4,54$	42,06 $\pm 15,22$	34,41 $\pm 10,67$	2,63 $\pm 0,74$	40,52 $\pm 10,95$	41,96 $\pm 9,04$
Nem házias ($n=36$)	9,77 $\pm 3,66$	2,33 $\pm 1,17$	12,11 $\pm 4,64$	40,38 $\pm 20,80$	30,95 $\pm 20,80$	2,57 $\pm 0,65$	36,55 $\pm 9,08$	40,16 $\pm 8,22$
Elvált ($n=15$)	9,4 $\pm 3,43$	1,66 $\pm 0,97$	10,93 $\pm 3,91$	33,13 $\pm 12,42$	30,27 $\pm 8,22$	2,79 $\pm 9,22$	38,00 $\pm 10,04$	40,80 $\pm 12,11$
Özvegy ($n=29$)	10,06 $\pm 3,81$	2,10 $\pm 1,23$	12,17 $\pm 4,81$	38,04 $\pm 16,98$	30,35 $\pm 10,41$	4,27 $\pm 9,22$	40,31 $\pm 10,92$	43,34 $\pm 7,70$
Összes ($n=201$)	10,34 $\pm 3,54$	2,30 $\pm 1,15$	12,58 $\pm 4,55$	40,37 $\pm 15,67$	32,89 $\pm 12,94$	2,87 $\pm 3,56$	39,51 $\pm 10,68$	41,65 $\pm 9,08$

Rövidítések: DAS: Dental Anxiety Scale; DAQ: Dental Anxiety Question; DASQ: DAS+DAQ;
DFS: Dental Fear Survey; Hátt: Háttér Skála; DBS: Dental Beliefs Survey; STAI-S: Spielberger's Anxiety Scale State Version; STAI-T: Spielberger's Anxiety Scale Trait Version

kor alatti populáció fogászati félelem-értékei magasabbak többi korcsoport értékeinél, annak ellenére, hogy a DBS és mindkét szorongásérték (STAI-S, STAI-T) itt a legalacsonyabb, és a Háttérskála-érték is igen alacsony. Az életkor folyamatos változóként vizsgálva szignifikáns faktornak mutatkozik a DAS, DASQ és DFS skálák esetében (egyirányú ANOVA, $p < 0.05$). A családi állapot szerinti bontásban feltűnik, hogy a háziasok értékei minden skálán magasabbnak adódnak a többinél, kivéve a Háttérskálát és az alkati szorongás szín-

nek átlagértéke látható vizsgálati csoport, nem és életkor szerinti bontásban. Az egész mintára igaz, hogy az injekciós tű vonatkozásában adott értékek átlaga és a fúróval kapcsolatban adott értékek átlaga lényegében azonos. Bizonyos bontásokban a fúróval kapcsolatos értékek meg is haladják a tűvel kapcsolatos értékeket (lásd: határon inneni populáció egésze, határon túli populáció, illetve férfiak, 21–40 évesek és 60 év felettek). Ugyanakkor a fogászat félelmetességének megítélése egészében (20. rész kérdés) nem éri el a legfélelmete-

A vizsgált csoportok DFS-kérdőív részkérdés értékei
(átlag; n=201; 91 ffi, 110 nő, 144 hat.in., 57 hat.túl, átlagéletkor: 44 ± 16)

	Innen	Túl	Férfi	Nő	Össz
A fogászat elkerülése					
1. kezelésre bejelentkezni képtelen	1,54 ±0,89	1,35 ±0,61	1,38 ±0,61	1,58 ±0,97	1,49 ±0,61
2. kezelésre elmenni képtelen	1,09 ±0,41	1,05 ±0,22	1,04 ±0,20	1,11 ±0,46	1,08 ±0,22
Vegetatív idegrendszeri aktivitás kezelés alatt					
3. izomfeszítés	2,11 ±0,92	2,07 ±0,95	2,04 ±0,87	2,14 ±0,95	2,09 ±0,92
4. szapora légzés	1,90 ±0,97	1,66 ±0,57	1,74 ±0,85	1,90 ±1,02	1,83 ±0,89
5. izzadás	1,88 ±1,01	1,77 ±1,06	1,90 ±1,04	1,81 ±1,02	1,85 ±1,06
6. émelygés, hányinger	1,37 ±0,71	1,29 ±0,77	1,21 ±0,53	1,46 ±0,85	1,35 ±0,77
7. gyorsabb szívverés	1,97 ±1,03	1,84 ±0,89	1,86 ±0,87	2 ±1,08	1,94 ±0,88
Szituációs és stimulus okozta félelmek					
8. időpontot kér	1,56 ±0,87	1,45 ±0,94	1,48 ±0,75	1,57 ±0,99	1,53 ±0,94
9. közeledik a rendelő felé	1,81 ±0,97	1,61 ±0,94	1,68 ±0,75	1,82 ±1,04	1,76 ±0,99
10. váróban ül	2,08 ±0,92	1,80 ±1,04	1,97 ±0,98	2,02 ±1,10	2,00 ±1,04
11. fogorvosi székben ül	2,30 ±1,04	2,03 ±1,12	2,20 ±1,08	2,24 ±1,11	2,22 ±1,10
12. érzi a rendelő szagát	2 ±1,08	1,71 ±1,08	1,61 ±0,86	2,17 ±1,18	1,92 ±1,08
13. meglátja a fogorvost	2,13 ±10,3	1,73 ±1,08	1,90 ±0,94	2,11 ±1,12	2,01 ±1,02
14. meglátja az injekciós tűt	2,66 ±1,29	2,40 ±1,25	2,40 ±1,22	2,74 ±1,32	2,59 ±1,25
15. érzi, hogy injekciót kap	2,70 ±1,15	2,36 ±1,14	2,54 ±1,06	2,66 ±1,15	2,61 ±1,14
16. meglátja a fúrót	2,86 ±1,21	2,98 ±1,05	2,63 ±1,12	2,76 ±1,26	2,70 ±1,05
17. meghallja a fúrót	2,77 ±1,23	2,29 ±1,19	2,64 ±1,22	2,63 ±1,25	2,64 ±1,19
18. érzi a fúró okozta rezgést	2,53 ±1,16	2,08 ±1,02	2,24 ±1,11	2,54 ±1,14	2,40 ±1,02
19. fogkööltávolítás	1,84 ±1,03	1,45 ±0,82	1,48 ±1,21	1,94 ±1,11	1,73 ±0,82
20. általában mennyire fél a fogászattól	2,31 ±1,13	1,94 ±1,02	2,20 ±0,76	2,21 ±1,20	2,21 ±1,02

Rövidítések: DAS: Dental Anxiety Scale; DAQ: Dental Anxiety Question; DASQ: DAS+DAQ; DFS: Dental Fear Survey;
Hátt: Háttér Skála; DBS: Dental Beliefs Survey; STAI-S: Spielberger's Anxiety Scale State Version;
STAI-T: Spielberger's Anxiety Scale Trait Version; Hat. innen: határon innen; Hat. túl: határon túl

sebbnek tartott részmomentum értékét (jelen esetben a fogászati fúróval vagy az injekciós tűvel kapcsolatos valamely részkérdés értékét). Összességében tehát fentiek alapján elmondható, hogy a fóbiás jelleg a félelem

struktúrájában csak kis mértékben jelenik meg [10]. A határon belüli és túli populáció értékei között szignifikáns különbséget látunk a 13. ($p<0.05$), 16. ($p<0.01$), 17. ($p<0.05$), 18. ($p<0.05$), 19. ($p<0.05$) és 20. ($p<0.05$) rész-

V. táblázat

A vizsgált csoportok DFS-kérdőív rész kérdések értékei életkor szerint I.
(*átlag; n=201; 91 ffi, 110 nő, 144 hat.in., 57 hat.túl, átlagéletkor: 44 ± 16*)

	0–20	21–40	41–60	61–	Össz
A fogászat elkerülése					
1. kezelésre bejelentkezni képtelen	1,72 ±1,06	1,37 ±0,71	1,23 ±0,92	1,69 ±0,81	1,49 ±0,83
2. kezelésre elmenni képtelen	1,00 ±1,24	1,05 ±0,41	1,00 ±0,41	1,21 ±0,34	1,08 ±0,37
Vegetatív idegrendszeri aktivitás kezelés alatt					
3. izomfeszítés	2,11 ±1,03	2,08 ±0,94	2,03 ±0,88	2 ±0,87	2,09 ±0,92
4. szapora légzés	1,94 ±1,44	1,67 ±0,81	1,65 ±0,99	2,07 ±0,87	1,83 ±0,95
5. izzadás	2,22 ±1,31	1,81 ±1,05	1,83 ±0,27	1,92 ±0,96	1,85 ±1,03
6. émelygés, hányinger	1,5 ±1,26	1,32 ±0,58	1,18 ±0,85	1,57 ±0,57	1,35 ±0,73
7. gyorsabb szívverés	2,38 ±1,37	1,81 ±0,90	1,78 ±0,96	2,16 ±0,94	1,94 ±0,99
Szituációs és stimulus okozta félelmek					
8. időpontot kér	1,61 ±0,96	1,51 ±0,93	1,34 ±0,93	1,61 ±0,83	1,53 ±0,89
9. közeledik a rendelő felé	2,11 ±1,22	1,70 ±0,99	1,6 ±0,88	1,73 ±0,96	1,76 ±0,98
10. váróban ül	2,33 ±1,36	1,86 ±1,04	1,90 ±1,05	2,09 ±0,97	2,00 ±1,05
11. fogorvosi székben ül	2,5 ±1,38	2,13 ±1,01	2,14 ±1,13	2,28 ±1,08	2,22 ±1,09
12. érzi a rendelő szagát	2,05 ±1,07	1,56 ±1,10	1,67 ±1,18	2,09 ±1,02	1,92 ±1,07
13. meglátja a fogorvost	2,5 ±1,26	1,83 ±1,05	1,87 ±1,01	2,00 0,99	2,01 ±1,04
14. meglátja az injekciós tűt	3,27 ±1,48	2,43 ±1,32	2,45 ±1,34	2,45 ±1,13	2,59 ±1,28
15. érzi, hogy injekciót kap	3 ±1,20	2,43 ±1,16	2,69 ±1,25	2,40 ±1,09	2,61 ±1,16
16. meglátja a fúrót	3,11 ±1,32	2,56 ±1,26	2,54 ±1,26	2,66 ±1,07	2,70 ±1,19
17. meghallja a fúrót	2,88 ±1,14	2,78 ±1,26	2,4 ±1,28	2,61 ±1,21	2,64 ±1,23
18. érzi a fúró okozta rezgést	2,61 ±1,21	2,40 ±1,14	2,12 ±1,26	2,40 ±1,05	2,40 ±1,14
19. fogköeltávolítás	1,66 ±1,01	1,51 ±1,00	1,41 ±1,11	1,85 ±0,92	1,73 ±0,99
20. általában mennyire fél a fogászattól	2,38 ±1,38	2,10 ±1,13	2,12 ±1,05	2,16 ±1,08	2,21 ±1,11

Rövidítések: DAS: Dental Anxiety Scale; DAQ: Dental Anxiety Question; DASQ: DAS+DAQ; DFS: Dental Fear Survey;
Hátt: Háttér Skála; DBS: Dental Beliefs Survey; STAI-S: Spielberger's Anxiety Scale State Version;
STAI-T: Spielberger's Anxiety Scale Trait Version; Hat. innen :határon innen; Hat. túl: határon túl

kérdéseknél (kétmintás t-próba). A nemek szerinti bontásban matematikailag is szignifikáns a különbség az 5. ($p<0.05$), 12. ($p<0.01$). és 19. ($p<0.01$) rész kérdések esetében (kétmintás t-próba). A korcsoportok esetében

szignifikáns a különbség a 15. ($p<0.05$), 16. ($p<0.05$), 17. ($p<0.05$), és 18. ($p<0.01$) rész kérdések esetében (kétmintás t-próba).

A DASQ skála rész kérdéseinek átlagértékét a VI. és

VI. táblázat

A vizsgált csoportok DASQ-kérdőív részkérdés-értékei a vizsgálati csoportokban és nemek szerint
(átlag; n=201; 91 ffi, 110 nő, 144 hat.in., 57 hat.túl, átlagéletkor: 44 ± 16)

	Határon innen	Határon túl	Férfi	Nő	Összes
1. holnap kezelésre kell menni	2,90 ±0,96	2,59 ±0,94	2,70 ±0,87	2,91 ±1,02	2,82 ±0,94
2. félelem a váróban	2,69 ±1,07	2,19 ±0,98	2,51 ±0,98	2,58 ±1,14	2,55 ±0,98
3. félelem a fogorvosi székben	2,76 ±1,03	2,64 ±0,95	2,84 ±1,01	2,63 ±1,01	2,73 ±0,95
4. fogtisztítás–műszerelőkészítés	2,44 ±0,98	1,98 0,87	2,41 ±0,93	2,37 ±1,01	2,31 ±0,87
5. általában a fogászati kezelés	2,43 ±4,64	2 ±1,14	2,28 ±1,12	2,32 ±1,19	2,30 ±1,14

VII. táblázat

A vizsgált csoportok DASQ-kérdőív részkérdés-értékei életkor szerint II.
(átlag; n=201; 91 ffi, 110 nő, 144 hat.in., 57 hat.túl, átlagéletkor: 44 ± 16)

	0–20	21–40	41–60	61–	Összes
1. holnap kezelésre kell menni	2,88 ±1,06	2,59 ±0,92	2,6 ±0,91	2,88 ±1,08	2,82 ±0,96
2. félelem a váróban	2,83 ±1,24	2,40 ±1,01	2,30 ±1,09	2,71 ±1,04	2,55 ±1,07
3. félelem a fogorvosi székben	2,61 ±1,17	2,94 ±0,97	2,63 ±0,97	2,61 ±1,08	2,73 ±1,07
4. fogtisztítás–műszerelőkészítés	2,33 ±0,68	2,05 ±0,98	2,09 ±1,01	2,38 ±1,03	2,31 ±1,01
5. általában a fogászati kezelés	2,77 ±1,29	2,13 ±1,16	2,21 ±1,14	2,61 ±1,10	2,30 ±0,97

VIII. táblázat

A vizsgált csoportok DBS-kérdőív részkérdés-értékei vizsgálati csoportonként és nemek szerint
(átlag; n=201; 91 ffi, 110 nő, 144 hat.in., 57 hat.túl, átlagéletkor: 44 ± 16)

A fogorvosok:	Határon innen	Határon túl	Férfi	Nő	Összes
1. nem szeretik a kérdéseket	3,31	3,53	3,42	3,34	3,38
2. fogorvosok siettetnek	3,18	3,31	3,12	3,30	3,22
3. fogorvosok nem magyaráznak	3,63	3,59	3,51	3,70	3,62
4. fogorvosok nem figyelnek	4,05	4,22	3,96 !	4,21 !	4,10
5. fogorvosok öntörvényűek	4,09 !	4,28 !	4,06 !	4,20	4,14 !
6. fogorvosok bűntudatot keltenek	3,34	3,28	3,17	3,45	3,32
7. fogorvosi őszinteség	3,65	3,87	3,59	3,82	3,72
8. fogorvosok nevetségessé tesznek	4,42 !	4,34 !	4,47 !	4,34 !	4,40 !
9. nem vesznek komolyan	3,53	3,63	3,54	3,56	3,55
10. fogorvosok félelmet gúnyolnak	4,38 !	4,61 !	4,52 !	4,39 !	4,45 !
11. fogorvosi képzettség aggaszt	3,67	3,87	3,78	3,69	3,73
12. kezelést nem szakítja meg	3,95	4,07	3,84	4,1	3,98
13. nincs bátorságom szólani	3,42	2,94	3,84	3,49	3,28
14. nem szeretek kérdezni	3,47	3,47	3,04	3,28	3,47
15. fogaim rossz híre gátol	4,22 !	4,68 !	3,70	4,52 !	4,35 !

VII. táblázat mutatja vizsgálati csoport, nem és életkor szerinti bontásban, valamint a teljes mintán. Mint látható, a határon inneni értékek minden részkérdésben meg-

portok vonatkozásában egyetlen részkérdés esetén sincs matematikaikai értelemben szignifikáns különbség (kétmintás t-próba).

IX. táblázat

A vizsgált csoportok DBS-kérdőív részkérdés-értékei életkor szerint (átlag; n=201; 91 ffi, 110 nő, 144 hat.in., 57 hat.túl, átlagéletkor: 44 ±16)

A fogorvosok:	0–20	21–40	41–60	61–	Összes
1. nem szeretik a kérdéseket	3,55	3,32	3,48	3,52	3,38
2. fogorvosok siettetnek	3,38	3	3,23	3,42	3,22
3. fogorvosok nem magyaráznak	3,5	3,51	3,61	3,66	3,62
4. fogorvosok nem figyelnek	4,03	4,05	4,18	4,09	4,10
5. fogorvosok öntörvényűek	4,05 !	4,24 !	4,2 !	4,26 !	4,14 !
6. fogorvosok büntudatot keltenek	3,27	3,05	3,4	3,47	3,32
7. fogorvosi őszinteség	3,88	3,51	3,78	3,76	3,72
8. fogorvosok nevetségessé tesznek	4,61 !	4,27 !	4,43 !	4,47 !	4,40 !
9. nem vesznek komolyan	3,5	3,37	3,65	3,64	3,55
10. fogorvosok félelmet gúnyolnak	4,72 !	4,51 !	4,6 !	4,52 !	4,45 !
11. fogorvosi képzettség aggaszt	2,94	3,86	3,6	4,11	3,73
12. kezelést nem szakítja meg	3,94	3,86	3,90	4,26 !	3,98
13. székben nincs bátorságom szólni	3,38	3,02	3	3,54	3,28
14. nem szeretek kérdezni	3,44	3,54	3,65	3,33	3,47
15. fogaim rossz híre gátol	4,27 !	4,54 !	4,58 !	4,28 !	4,35 !

haladják a határon túli értékeket. A nők értékei egy kivétellel minden esetben magasabbak a férfiak értékeinél. Életkor vonatkozásában az látható, hogy a 20 év alatti és a 60 év feletti korszály értékei magasabbak a 20–60 év közé eső korosztályokhoz képest. A határon inneni és túli populáció értékei között szignifikáns különbséget látunk a 1. 2. és 4. részkérdéseknél (kétmintás t-próba, $p < 0.05$). A nemek és korcsoportok vonatkozásában egyetlen részkérdés esetén sincs matematikaikai értelemben szignifikáns különbség (kétmintás t-próba).

A DBS skála részkérdéseinek alakulását a VIII. és IX. táblázat mutatja vizsgálati csoport, nem és életkor szerinti bontásban valamint a teljes mintán. Ellentétben a korábbi hazai populáción végzett mérésekkel a négy legerősebben kifogásolt részkérdés közül egyetlen egy sem utal időnyomásra, vagyis olyan helyzetre, amikor a fogorvos idő szűkében kénytelen dolgozni (ami a korábbi mérésekben a legnagyobb problémát jelentette [9, 13]). Ugyanakkor minden kifogásolt kérdés legalább is kommunikációs zavarra, bizalomhiányra, illetve az orvos beteg kapcsolat zavarára utal. A 15. részkérdésre adott magas pontszám egyben arra is utal, hogy ez egy vélhetően rossz fogazati státuszú populáció. A határon inneni és túli populáció értékei között szignifikáns különbséget látunk a 13. és 15. részkérdéseknél (kétmintás t-próba, $p < 0.05$). A nemek szerinti bontásban matematikailag is szignifikáns a különbség a 13. és 14. részkérdéseknél (kétmintás t-próba, $p < 0.05$). A korcso-

Megbeszélés

Az I. táblázat adatai igazolni látszanak, hogy az alanyok együttműködése megfelelő volt, és a kérdőíveket kellő odafigyeléssel töltötték ki. Ennek fényében különösen érdekes a II. táblázat azon adata, miszerint a korábbi hazai méréshez képest [9] feltűnően alacsony a DBS skála korrelációja a fogászati félelem skálákkal. Mivel a DBS skála a fogorvos–beteg kapcsolat különböző paramétereit vizsgálja [9], ez az adat feltehetően arra utal, hogy a vizsgált populáció esetén az orvos–beteg kapcsolati minták nem kellően változatosak ahhoz, hogy a DBS skálán differenciált mintázatok jelenhessenek meg. Ennek vélhető oka az lehet, hogy egy a „külvilágtól” nagy mértékben elszigetelt közösség került vizsgálatra, így könnyen elképzelhető, hogy akár az egész vizsgált populáció ugyanahhoz a fogorvoshoz jár. A II. táblázat adataiból az is kitűnt, hogy a korábbi mérésekhez képest [4, 5, 8, 9] alacsony a fogászati skálák (fogászati félelem skálák és a fogorvos–beteg viszonyt elemző DBS) korrelációja a szorongásskálákkal. Ez arra utalhat, hogy a fogászati félelem szintet jelen esetben nem annyira a pszichoszociális nyomás, hanem a fogorvosi ellátás színvonala határozza meg. Ezt támasztja alá az a III. táblázatban szereplő adat is, mely szerint a DBS skála érték az egész vizsgálati mintán emelkedett, vagyis a fogorvos–beteg kapcsolat vélhetően nem optimális. Ez lehet az oka annak, hogy a IV. és V. táblázat adatai szerint az alanyok fogászati félelmének struktúrájában bizonyos mér-

téig megjelenik a fogászati fóbiásokra jellemző rész-kérdés pontszám mintázat [10]. (A fóbiások DFS rész-kérdés pontszám mintázatára az jellemző, hogy a fogászati fúróval kapcsolatos rész-kérdések értéke eléri vagy meghaladja az injekciós tűvel kapcsolatos rész-kérdések értékét; és a fogászat egészére vonatkozó félelem érték pontszáma megközelíti vagy eléri a legfélelmetesebbnek ítélt rész-kérdésre adott pontszámot [10]).

A fogorvos–beteg kapcsolat zavarára utalhat az is, hogy a VI. és VII. táblázat adatai szerint az alanyok félelme erősen megemelkedik, már a fogorvosi kezelést megelőző napon. Hasonlóan, ez állhat annak hátterében is, hogy a DBS skála négy legerősebben kifogásolt rész-kérdés közül a VIII. és IX. táblázat adatai szerint egyetlenegy sem utal időnyomásra (ami a korábbi mérésekben a legnagyobb problémát jelentette [9, 13]), hanem minden kifogásolt kérdés legalább is kommunikációs zavarra, bizalomhiányra, illetve az orvos beteg kapcsolatot zavarára utal.

Mérésünk adatait összességében értékelve úgy tűnik, hogy a kisebbségi lét önmagában nem jár a fogászati félelem- vagy a szorongásszint *szükségszerű* emelkedésével. Ha a fogászati félelem-értékek egy kisebbség esetében megemelkednek, az elsősorban *nem* a kisebbségi lét általános problematikájára, hanem sokkal inkább lokális helyi problémákra, vagy a szóban forgó országban működő egészségügyi ellátó hálózat általános és/vagy regionális fejlettségi szintjére vezethető vissza.

Irodalom

1. BECK A, MOLNÁR E, FEJÉRDY P, FÁBIÁN TK: Adatok fogyatékkal élők fogászati félelem és szorongás értékeiről, valamint embert, száját illetve fogat ábrázoló rajzairól. *Fogorv Szle* 2010; 103: 131–139.
2. CORAH NL: Development of a dental anxiety scale. *J Dent Res* 1969; 48: 596.
3. CORAH NL, GALE EN, ILLIG SJ: Assessment of a dental anxiety scale. *J Am Dent Assoc* 1978; 97: 816–819.
4. FÁBIÁN G, FEJÉRDY L, FÁBIÁN CS, KAÁN B, GÁSPÁR J, FÁBIÁN TK: Fogászati kezeléstől való félelem epidemiológiai vizsgálata általános iskolás (8–15 éves) korcsoportban. *Fogorv Szle* 2003; 96: 129–133.
5. FÁBIÁN G, MÜLLER O, KOVÁCS SZ, NGUYEN MT, FÁBIÁN TK, CSERMELY P, FEJÉRDY P: Attitude toward death. Does it influence dental fear? *Ann NY Acad Sci* 2007; 1113: 339–350.
6. FÁBIÁN TK, KELEMEN P, FÁBIÁN G: A Dental Anxiety Scale („Fogászati szorongás skála”) hazai bevezetése. Magyar populáción végzett szorongás-epidemiológiai vizsgálatok. *Fogorv Szle* 1998; 91: 43–52.
7. FÁBIÁN TK, HANDA T, SZABÓ M, KELEMEN P, KAÁN B, FÁBIÁN G: A Dental Fear Survey (a „Fogászati félelem kérdőív”) magyar fordítása, hazai populáción végzett mérések eredményei. *Fogorv Szle* 1999; 92: 307–315.
8. FEJÉRDY L, FÁBIÁN CS, KAÁN B, FÁBIÁN G, GÁSPÁR J, FÁBIÁN TK: Epidemiológiai adatok néhány hazai szubpopuláció fogászati kezeléssel kapcsolatos félelmeiről. *Fogorv Szle* 2003; 96: 277–281.
9. GÁSPÁR J, FEJÉRDY L, KAÁN B, TÓTH ZS, FÁBIÁN TK: A „Fogászati vélemény kérdőív” („Dental Beliefs Survey”) magyar fordítása. Az első mérések eredményei hazai populáción. *Fogorv Szle* 2003; 96: 261–267.
10. KAÁN B, GÁSPÁR J, FÁBIÁN G, FEJÉRDY L, TÓTH ZS, FÁBIÁN TK: A „Fogászati félelem kérdőív” („Dental Fear Survey”) statisztikai elemzése különböző mintacsoportokon. *Fogorv Szle* 2003; 96: 81–85.
11. KLEINKNECHT RA, KLEPAC RK, ALEXANDER LD: Origins and characteristics of fear of dentistry. *J Am Dent Assoc* 1973; 86: 842–848.
12. KLEINKNECHT RA, THORNDIKE RM, MCGLYNN FD, HARKAVY J: Factor analysis of the dental fear survey with cross-validation. *J Am Dent Assoc* 1984; 108: 59–61.
13. MARKOVICS E, MARKOVICS P, FÁBIÁN G, VÉRTES G, FÁBIÁN TK, FEJÉRDY P: Adatok a határon túli magyarság fogászati félelem értékeiről 12–19 éves korcsoportban. *Fogorv Szle* 2005; 98: 165–169.
14. MILGROM P, WEINSTEIN P, KLEINKNECHT RA, GETZ T: *Treating fearful dental patients: a clinical handbook*. Reston Publishing Co., Reston, Virginia, USA, 1985; 138–142.
15. NEVERLIEN PO: Assessment of a single-item dental anxiety question. *Acta Odontol Scand* 1990; 48: 365–369.
16. SIPOS K, SIPOS M: The development and validation of the Hungarian form of the STAI. In: SPIELBERGER CD, DIAZGUERRO R (eds.): *Cross-cultural Anxiety*, 2. Hemisphere Publishing Corporation, Washington–London, 1978.
17. SIPOS K., SIPOS M., SPIELBERGER CD: A State-Trait Anxiety Inventory (STAI) magyar változata. In: MÉREI F, SZAKÁCS F (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum. Explorációs és biográfiai módszerek, tünetbecslő skálák, kérdőívek. 1/2. rész*. Tankönyv Kiadó, Budapest, 1998. 77–86.
18. SPIELBERGER CD, GORSUCH RL, LUSHENE RE: *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Consulting Psychologist Press, Palo Alto, Calif. 1970.
19. World Medical Association: Declaration of Helsinki. In: *Handbook of declarations (17.C.)* Ferney–Voltaire, 1994.
20. World Medical Association: World Medical Association Declaration of Helsinki. Ethical principles for medical research involving human subjects. *Bull World Health Organ* 2001; 79: 373–374.

DR. GÓTAI L, DR. BECK A, NARTEY DW, DR. PESEINÉ MOLNÁR A, LIPPMANN AL,
DR. FEJÉRDY P, DR. HERMANN P, DR. FÁBIÁN TK:

**Dental fear and anxiety scores of a Hungarian population
living in the Hungarian-Slovakian border region**
A pilot study

The aim of the authors was to investigate whether living as a minority has an influence on the dental fear and anxiety values. In this study 201 volunteers (n = 201, inside border Hungarians 144, outside border Hungarians 57, male 90, female 111; age 8 to 83 years, mean 44 ± 16 yrs.) were investigated. Our methods included collection of demographic data (gender, age, marital status, profession), and administration of the Hungarian versions of dental fear and anxiety related scales namely: DAS, DAQ, DASQ, DFS, DBS, STAI-S, STAI-T and Expectation Scale. Mean values of the scales were: DAS: $10,34 \pm 3,54$; DAQ: $2,3 \pm 1,15$; DASQ: $12,58 \pm 4,55$; DFS: $40,37 \pm 15,67$; DBS: $32,89 \pm 12,94$; Expectation Scale: $2,87 \pm 3,56$, STAI-S: $39,51 \pm 10,68$; STAI-T $41,65 \pm 9,08$. The mean scores of all the scales were higher in the case of Hungarians living inside the borders of Hungary. The differences were significant in the case of DAS, DAQ, DASQ and DFS scales ($p < 0,05$). Data of our study indicate that living as a minority not necessarily leads to the increase of dental fear and anxiety.

Key words: dental fear, living as a minority, anxiety